

IZLAGANJA

Božidar Mrakovčić

VJERA I SVJEDOČANSTVO U IVANOVU EVANĐELJU

Doc. dr. sc. Božidar Mrakovčić
KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci
UDK: 22.08:226.5[234.2+232.36]
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 6.5.2011.

U članku se polazi od činjenice da je Ivanovo evanđelje, ako ga uspoređujemo sa sinopticima, evanđelje vjere i svjedočanstva. Tijesna povezanost ovih dviju tema očita je kako na početku (1,7) tako i na kraju evanđelja (19,35). Autor članka postavlja si za cilj ukratko izložiti ove dvije ivanovske teme i otkriti njihov međusobni odnos. U prvome se dijelu semantičkom metodom obrađuje glagol vjerovati (πιστεύω) u Ivanovu evanđelju. Analiziraju se i termini bliski glagolu vjerovati, kao npr. vidjeti, slušati Isusa, doći k njemu, slijediti ga, poznavati. Na kraju se dolazi do zaključka kako vjerovati kod Ivana znači prihvatiti svjedočanstvo objave koja nam po Isusu dolazi od Boga, prihvatiti Isusa kao jedinog objavitelja i posrednika spasenja i uz njega životom prijanjati. Zrela vjera sastoji se u punom zajedništvu života s Isusom i nužno uključuje javno priznanje Isusa riječju i međusobnom ljubavlju, tj. svjedočanstvo života.

U drugom dijelu članka obrađuje se tema svjedočanstva u Ivanovu evanđelju. Nakon kraće semantičke analize glagola svjedočiti (μαρτυρεύω) i imenice svjedočanstvo (μαρτυρία) sinkroničnom se metodom, više ili manje detaljno, analiziraju glavna mjesta u Ivanovu evanđelju gdje se ova dva termina nalaze. Detaljnije se obrađuje svjedočanstvo Ivana Krstitelja, kao model svjedoka u četvrtom evanđelju. Manje detaljno analizira se govor o Isusovu svjedočanstvu, o svjedočanstvu Duha Svetoga i Isusovih učenika te, na kraju, o svjedočanstvu ljubljenog učenika i ivanovske zajednice. U zaključku se povlače poveznice između dviju tema. Autor zaključuje da nas Ivanovo evanđelje uči kako se vjera uvijek temelji na svjedočanstvu: na prihvaćanju Isusova svjedočanstva i na prihvaćanju svjedočanstva drugih za Isusa. Na današnjem je kršćaninu da se

aktivno uključi u lanac svjedoka koji je i njega doveo do vjere, da živi svoju vjeru vođen Duhom kao iskustvo autentičnog zajedništva s Bogom.

Ključne riječi: Ivanovo evanđelje, vjera, svjedočanstvo, Ivan Krstitelj, ljubljani učenik, vidjeti, slušati, poznavati.

* * *

Uvod

»Suvremeni čovjek radije sluša *svjedoke*, nego *učitelje*; ili, ako sluša *učitelje*, sluša ih zato što su *svjedoci*«, rekao je Papa *Pavao VI.* još davne 1975. godine u svom apostolskom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu.¹ Karakteristika Ivanova evanđelja, za razliku od sinoptika, jest inzistiranje na temi vjere i svjedočanstva. Ove dvije teme usko su povezane već na početku evanđelja u dijelu Proslava koji predstavlja Ivana Krstitelja: „Bi čovjek poslan od Boga, ime mu Ivan. On dođe kao svjedok da posvjedoči za Svjetlo da svi vjeruju po njemu“ (1,6-7). Istu vezu između svjedočanstva i vjere nalazimo i pri kraju evanđelja u izvještaju o mucu: „Onaj koji je vidio svjedoci i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete“ (19,35). Već ova dva citata pokazuju kako je cilj svjedočanstva probuditi ili utvrditi vjeru. Pokušat ću u ovom izlaganju prikazati ove dvije velike Ivanove teme te njihov međusobni odnos.²

1. Vjera u Ivanovu evanđelju

Glagol vjerovati (πιστεύω) nalazimo kod Ivana 98 puta. Isti glagol pojavljuje se kod sinoptika samo 34 puta: kod Mt 11, kod Mk 14, kod Lk 9 puta.³ S pravom možemo onda četvrto evanđelje na-

1 PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Dokumenti 50, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 41.

2 Korištena bibliografija u članku pokazuje da su se autori do sada više-manje ograničavali ili na jednu ili drugu temu. Kao jedan od rijetkih radova koji obrađuju odnos ovih dviju tema navodimo Johannes BEUTLER, *Glaube und Zeugnis im Johannesevangelium*, u: Johannes BEUTLER, *Studien zu den johanneischen Schriften*, Stuttgart, 1998., 9-19.

3 U ivanovskim spisima glagol vjerovati (πιστεύειν) dolazi čak 107 puta, od sveukupno 243 puta u čitavome Novome zavjetu.

zvati evanđeljem vjere. Sâm Isus kod Ivana inzistira na vjeri u njega kao jedinom i glavnom djelu što ga Bog traži od njegovih slušatelja (usp. 6,29), a nevjeru smatra jedinim i glavnim grijehom (usp. 16,9). Jedino blaženstvo koje nalazimo u četvrtom evanđelju odnosi se na vjeru: „Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju!“ (20,9).

Valja odmah napomenuti da Ivan u svom evanđelju nikada ne koristi apstraktnu imenicu *vjera* (πίστις)⁴ nego uvijek glagol *vjerovati* (πιστεύω) koji označava čin vjere. Ovakav izbor sugerira da za Ivana vjerovati predstavlja isključivo „konkretni, životni, egzistencijalni stav“.⁵

1.1. Glagol vjerovati kod Ivana

Glagol vjerovati (πιστεύω) kod Ivana najčešće, točnije 36 puta, dolazi u kombinaciji s prijedlogom εἰς i akuzativom⁶ koji se redovito odnosi na osobu. Navedena sintagma uvijek ima značenje *vjerovati u nekoga*. Taj netko uvijek je Isus.⁷ Očita je dakle karakteristika Ivanova govora o vjeri da se radi o vjeri u Isusa. Vjerovati u Isusa kod Ivana znači s jedne strane reći „da“ Isusovoj samoobjavi,⁸ tj. vjerovati da je on Krist i Sin Božji, a s druge strane prionuti uz Isusa Krista kao jedinog posrednika spasenja, odnosno života vječnoga koji se dobiva po vjeri u njega (usp. 3,36). Ipak vjerovati u Isusa znači kod Ivana ponajprije prihvaćati sve ono što Isus kaže o sebi

4 Imenica vjera (πίστις) pojavljuje se u Novom zavjetu također 243 puta, od toga u sinoptičkim evanđeljima samo 24 puta.

5 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, Genova, 1992., 291.

6 Usp. 1,12; 2,11.23; 3,16.18(3x).36; 4,39; 6,29.35.40; 7,5.31.38.39.48; 8,30; 9,35.36; 10,42; 11,25.26.45.48; 12,11.36.37.42.44(2x).46; 14,6(2x).12; 16,9; 17,30.

7 Jedini je mogući izuzetak 14,1 gdje Isus poziva svoje učenike: „Vjerujte u Boga i u mene vjerujte.“

8 Isusova samoobjava dolazi kod Ivana osobito do izražaja u sedam izreka u kojima Isus, služeći se slikama, otkriva svoje kristološko značenje za ljude: „Ja sam kruh života“ (6,35); „Ja sam svjetlost svijeta“ (8,12); „Ja sam vrata ovcama“ (10,7); „Ja sam pastir dobri“ (10,11.14); „Ja sam uskrsnuće i život“ (11,25); „Ja sam put, istina i život“ (14,6); „Ja sam istinski trs“ (15,1.5). Kod Ivana Isus objavljuje otvoreno ne samo svoj mesijanski nego i božanski identitet. Dovoljno se prisjetiti skraćenog oblika imena Božjega „Ja jesam“ (usp. Izl 3,14) koji Isus kod Ivana čak četiri puta primjenjuje na sebe (8,24.28.58; 13,19). Što se tiče djela, Isus u prvome dijelu Ivanova evanđelja objavljuje svoju slavu po znamenjima koja čini (usp. 2,11), a u drugome je dijelu u središtu njegova muka, smrt i uskrsnuće kao čas njegove i ujedno Očeve proslave (usp. 17,1).

(usp. 4,39.42). Sukladno tome, nevjera se sastoji u negiranju Isusova mesijanskog i božanskog identiteta (usp. 6,64).⁹

Na drugu subjektivnu dimenziju vjere upućuje pak prijedlog εἰς koji kod Ivana uvijek označava pokret, dinamizam. Radi se o dinamizmu vjere, o unutarnjoj usmjerenosti vjernika prema Kristu, u konačnici, o osobnom odnosu vjernika s Kristom. Vjera se kod Ivana dakle ne sastoji samo u prihvaćanju Isusova nauka nego i u osobnom, egzistencijalnom prianjanju uz Krista, a preko njega i uz Oca.¹⁰ Kao primjer takve vjere možemo navesti vjeru učenika nakon prvoga znamenja u Kani: „Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovaše u njega njegovi učenici“ (2,11). Isusovi učenici ovdje ne samo da prihvaćaju objavu Isusove slave, tj. činjenicu da je Isus Krist i Sin Božji, nego po vjeri ulaze u međusobni odnos s Isusom, odnos koji karakterizira povjerenje, prihvaćanje i ljubav prema osobi u koju se vjeruje.¹¹

Glagol πιστεύω 30 puta dolazi u apsolutnom obliku,¹² tj. bez ikakva izričita preciziranja na koga ili na što se vjera odnosi. Na temelju konteksta može se ipak uočiti da se uglavnom radi o vjeri u Isusa (usp. 20,31). Apsolutni oblik glagola πιστεύω uključuje na sintetički način sve aspekte koji sadrže drugi oblici ovoga pojma kod Ivana.¹³

Glagol πιστεύω 18 puta dolazi kod Ivana s dativom, u značenju *vjerovati nekome* ili *nečemu*. Neizravan objekt u dativu glagola πιστεύω od 18 puta čak 10 puta je Isus,¹⁴ a 3 puta to su njegove riječi.¹⁵ Budući da je u većini slučajeva neizravan objekt glagola vjerovati opet Isus, odnosno njegove riječi, moglo bi se pomisliti kako vjerovati Isusu ima isto značenje kao i vjerovati u Isusa (πιστεύειν εἰς). Kontekst, međutim, pokazuje da kad god je Isus neizravan

9 Schnackenburg na temelju lingvističke analize tvrdi da vjera kod Ivana ne znači prvenstveno imati povjerenje u Isusa (aspekt koji naglašavaju protestanti) nego prihvaćanje onoga što Isus kaže o sebi. Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, I., Freiburg – Basel – Wien, 1979., 510-511.

10 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 292.

11 Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni. Passi scelti*, Roma, 1995., 56.

12 Usp. 1,7.50; 3,12(2x).15.18; 4,41.42.48.53; 5,44; 6,36.47.64; 9,38; 10,25.26; 11,15.40; 12,39; 14,11.29; 16,31; 19,35; 20,8.25.29(2x).31.

13 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 291.

14 Usp. 4,21; 5,38.46; 6,30; 8,31.45.46; 10,37.38; 14,11.

15 Usp. 2,22; 4,50; 5,47.

objekt glagola πιστεύω ne misli se na vjerovati u njega nego vjerovati u istinitost njegovih riječi. U prvom je planu, dakle, objektivni aspekt vjere, tj. prihvaćanje Isusova nauka, objave koju donosi.

Osim Isusa i njegovih riječi, neizravan su objekt glagola πιστεύω kod Ivana jedanput Otac (5,24), Pismo (2,22), Mojsije (5,46), Mojsijevi spisi (5,47) i Isusova djela (10,38). Sve ove stvarnosti pojavljuju se zajedno u odlomku o svjedočanstvu (μαρτυρία) u 5,31-47. Ovaj odlomak slijedi nakon izvještaja o ozdravljenju uzetoga u subotu i konflikta koji je potom nastao između Isusa i Židova. Na prigovor Židova kako krši sabot, Isus odgovara: „Otac moj sve do sada radi pa i ja radim.“ Evanđelist bilježi kako su Židovi otada još više gledali da ga ubiju „jer je ne samo kršio subotu nego i Boga nazivao Ocem svojim izjednačujući sebe s Bogom“. Znajući da pred Zakonom njegova riječ kao svjedočanstvo jednog jedinog čovjeka nije dovoljna, Isus u odlomku o svjedočanstvu navodi seriju svjedoka u svoju korist koji mogu posvjedočiti da on nije bogohulnik kada kaže da je Sin Božji. Nakon Ivana Krstitelja, Isus kao svjedoke navodi svoja djela (r. 36), Oca (r. 37), Pismo (39s.) i, na kraju, Mojsija i njegove spise (46s.). Osim Ivana Krstitelja, sve ove druge svjedoke nalazimo u Ivanovu evanđelju kao neizravne objekte glagola vjerovati. Ova podudarnost dovodi do zaključka da dativ nakon glagola vjerovati kod Ivana označava svjedoka ili svjedočanstvo za Isusa. Ovaj zaključak vrijedi i onda kad se radi o vjerovati Isusu ili njegovim riječima jer u Ivanovu evanđelju Isus samoga sebe predstavlja kao svjedoka svoje objave.¹⁶

Nakon glagola πιστεύω 13 puta kod Ivana slijedi veznik ὅτι („da“) i rečenica kojom se precizira sadržaj vjere.¹⁷ Radi se o objektivnoj dimenziji vjere koja se sastoji od priznavanja i prihvaćanja neke istine o nekoj osobi¹⁸ koja je u Ivanovu evanđelju opet gotovo uvijek Isus, što potvrđuje da je kod Ivana Isus Krist „jedini 'objekt' i 'sadržaj' vjere“.¹⁹ Najočitiiji primjer ovakve vjere jest već citirani prvi završetak Ivanova evanđelja: „A ova su zapisana da vjerujete: Isus je

16 Usp. 18,37: „Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu.“ Usp. također 8,14.18.

17 Usp. 4,21; 6,69; 8,24; 11,27.42; 13,19; 14,10.11a; 16,27.30; 17,8.21; 20,31.

18 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 291.

19 Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, I., 513.

Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu“ (20,31; usp. 6,69; 11,27). Vjerovati da je Isus Krist i Sin Božji, prema Ivanu, temeljni je sadržaj kršćanske vjere. Spomenimo još neke istine o Isusu koje četvrto evanđelje navodi kao sadržaj vjere: da je on u Ocu i Otac u njemu (14,10.11), da je došao od Oca (16,27), da ga je Otac poslao (11,42; 17,8.21), da on jest (8,24; 13,19). Izraz „Ja jesam“ (ἐγώ εἰμι) na posebno snažan način očituje Isusovu samoobjavu kao božanskog objavitelja, jednakoga dostojanstva s Bogom. Radi se o objavi na koju se može ispravno odgovoriti jedino vjerom.

1.2. Srodni pojmovi glagola vjerovati kod Ivana

Prvi srodni pojam glagola vjerovati nalazimo već u Proslovu: „A onima koji ga primiše podade moć da postanu djeca Božja: onima koji vjeruju u njegovo ime“ (1,12). Paralelan odnos između glagola *primiti* (λαμβάνω) i vjerovati sugerira kako je primiti Isusa isto što i vjerovati u njega (usp. 5,43; 13,20). Glagol primiti naglašava osoban odnos između vjernika i Isusa. Primiti znači vjerovati i u izrazima „primiti naše svjedočanstvo“ (3,11) i „primiti moje riječi“ (12,48; 17,8). Onaj tko prima Isusove riječi i prihvaća ih, zajedno s objavom prima i samoga objavitelja, tj. vjeruje u njega. Dakle, uz objektivni vid vjere i ovdje je prisutan subjektivni aspekt, prijanjanje uz Isusa.²⁰

Sljedeći sinonim za sintagmu vjerovati u Isusa jest izraz *doći k njemu*. Ovu spoznaju opet zahvaljujemo paralelizmu: „Ja sam kruh života. Tko dolazi k meni (ὁ ἐρχόμενος πρὸς ἐμέ), neće ogladnjeti; tko vjeruje u mene, neće ožednjeti nikada (6,35).”²¹ Vjera u Isusa ima za plod božanski život svojstven onima koji su rođeni od Boga. K Isusu dolaze, tj. vjeruju u njega samo oni koje privuče Otac, tj. oni koji se dadu od Oca poučiti (6,44-45). Ovim izrazima Isus želi reći da nitko nije sposoban samoinicijativno vjerovati. Vjera je uvijek milosni Božji dar. Bog je onaj koji čovjeka čini sposobnim za vjeru, otklanjajući u njemu sve moguće zapreke za vjeru u Isusa. Ako doći k Isusu ima dublje značenje od jednostavnog izvanjskoga približa-

²⁰ Usp. *isto*.

²¹ Sličan paralelizam između dvaju pojmova nalazimo još jedanput u Isusovim riječima: „Ako je tko žedan, neka dođe k meni! Neka pije, koji vjeruje u mene!“ (7,37-38).

vanja, onda se i dolazak k Isusu prvih učenika (1,47), kao i drugih ljudi tijekom evanđelja (3,26; 4,30), može promatrati kao čin vjere.

Na sličan je način glagolu vjerovati sličan i pojam *slijediti* (ἀκολουθέω) Isusa (1,37.41.44). Radi se o pojmu koji obuhvaća kako subjektivan tako i objektivni vid vjere. Oni koji slijede Isusa ne samo da prihvaćaju njegov nauk nego i prijanjaju egzistencijalno uz osobu Isusa Krista. U biti, vjera je uz učenje tako usko povezana da je učenik kod Ivana zapravo definiran kao onaj tko vjeruje u Isusa (usp. 8,31).²²

Kod Ivana su zatim vrlo srodni pojmu vjerovati glagoli *slušati* i *gledati*.²³ Naime, da bi čovjek mogao povjerovati, prema Ivanu, mora slušati i gledati Isusa. Slušanje i gledanje Isusa budi kod čovjeka vjeru. Na koji način? Glagol *čuti* (ἀκούειν) pojavljuje se kod Ivana 58 puta i spada u rječnik objave. Objekt je slušanja 22 puta Isus ili njegova riječ, 4 puta Otac, odnosno njegov glas. Kako bi čovjek povjerovao, nije dovoljno tek fizičko slušanje nego unutarnja raspoloživost i otvorenost srca za Isusovu riječ. Primjer ovakva slušanja koje rađa vjerom postoji na kraju izvještaja o susretu Isusa i Samarijanke u riječima Samarijanaca: „Sada više ne vjerujemo zbog tvoga kazivanja; ta sami smo čuli i znamo: ovo je uistinu Spasitelj svijeta“ (4, 42). Samo fizičko slušanje Isusove riječi bez unutarnje raspoloživosti, koju omogućuje Otac nebeski u srcu čovjeka (usp. 6,45), dovodi naprotiv do nevjere kao što je to bio slučaj ne samo sa Židovima nego i mnogim učenicima nakon Isusova govora o kruhu života (usp. 6,60-65). Samo onaj tko u Isusovim riječima prepozna objavu Oca, može doći k Isusu i povjerovati u njega.

U procesu vjerovanja od slušanja riječi još je potrebije *gledati*, otvoriti ne samo tjelesne oči nego i oči srca. Ivan koristi četiri različita glagola za gledanje koje dovodi do vjere.²⁴ Najprije koristi

22 Biti Kristov učenik kod Ivana znači „imati aktivnu vjeru i Krista aktivno ispovijedati, te svoje učenje dokazati međusobnom ljubavlju“ (usp. 13,34s;15,8). Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, I., 516.

23 De la Potterie naglašava da su slušanje Isusovih riječi kao Božjih riječi i gledanje njegovih djela, promatranje njegovih znamenja i njegove osobe uvjet za ulazak u život vjere. Nakon ovog prvog stadija, kojim se vjerom prihvaća utjelovljenu Riječ, autor razlikuje dva daljnja stadija rasta u vjeri: vjerovati u Isusovo ime i tako primiti moć za ulazak u život djece Božje; postati po vjeri uistinu djecom Božjom. Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 292-293.

24 Usp. *isto*, 294-295.

glagol βλέπω koji znači vidjeti, u smislu primijetiti, zamijetiti nekoga fizičkim očima (usp. 9,7.15.19...). Kod Ivana ovaj glagol nigdje nije izravno povezan s glagolom vjerovati. Tu je zatim glagol θεωρέω koji znači promatrati, gledati pozorno. Ovo gledanje nije tek fizičko. Ovako Isusa vide učenici kad već postaju svjesni tajne njegove osobe (14,19-20). Ovaj je glagol dvaput usko povezan s glagolom vjerovati (usp. 2,23; 6,40). Treći glagol θεάομαι označava više kontemplativni aspekt gledanja. Ovaj način gledanja prethodi vjeri Židova u Isusa nakon Lazarova uskrsnuća: „Tada mnogi Židovi koji bijahu došli k Mariji, kad vidješe (θεασάμενοι) što Isus učini, povjerovali su u nj“ (11,45). Od svih glagola gledanja najčešće u kontekstu govora o vjeri nalazimo glagol ὀράω (vidjeti). U četvrtom poglavlju Isus Židovima prigovara da ako ne vide znamenja, ne vjeruju (4,48). Slično i u Govoru o kruhu života Židovi žele vidjeti znamenje kako bi vjerovali u Isusa (6,30), na što im Isus odgovara da su vidjeli pa opet nisu povjerovali (6,36). Za razliku od Židova, učenici kad vide znakove, vjeruju: ljubljani učenik kada vidi prazan grob (20,8), Toma kad vidi Isusove rane (20,25.29). Vidjeti znamenja dovodi do vjere, ali ne nužno, jer znamenja ne prisiljavaju na vjeru nego joj otvaraju put. Kako bi se vanjsko gledanje transformiralo u duhovno promatranje, u pogled vjere, potrebna je, uz Božju milost, i pozitivna ljudska odluka.

Više puta kod Ivana nalazimo glagole *znati* (γινώσκω) i *vjerovati* (πιστεύω) u istome retku, jednoga pokraj drugoga.²⁵ Za nas je od osobite važnosti Petrova vjeroispovijest u kojoj oba glagola dolaze u perfektu, tj. u glagolskom vremenu koji u grčkom jeziku označava nešto što se uistinu dogodilo u prošlosti, ali ima trajan učinak, koji traje sve do danas: „Gospodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječnoga! I mi vjerujemo i znamo (πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν): ti si Svetac Božji“ (6,69).²⁶ Glagoli vjerovati i znati ovdje nisu sinonimi: vjerovati ovdje označava početni stadij vjere, a poznavati viši, zreliji stupanj vjere.²⁷ U biblijskome smislu pozna-

25 Usp. 2,24; 4,53; 6,69; 10,38; 17,8.

26 Sličan je slučaj i u 1 Iv 4,16: „I mi smo upoznali ljubav koju Bog ima prema nama i povjerovali joj (ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν).“

27 De la Potterie opisuje odnos između vjere i poznavanja sljedećim riječima: „Početna, površna vjera za Ivana ne predstavlja još pravo poznavanje Krista i njegova misterija. Vjera postaje poznavan-

vanje nije intelektualnog, znanstvenog reda, nego uvijek ima iskustvenu, egzistencijalnu vrijednost. Poznavati nekoga u Bibliji znači, prije svega, imati iskustvo onoga što se poznaje, biti intimno s njime sjedinjen, živjeti u zajedništvu s njime.²⁸ Što je vjera stalnija i dublja, to je i poznavanje veće, odnosno zajedništvo jače.²⁹

U ovom vidu zanimljiv je i Isusov odgovor Židovima koji ga žele kamenovati: „...sve ako meni i ne vjerujete, djelima vjerujte pa uvidite i upoznajte da je Otac u meni i ja u Ocu“ (10,38). Početna vjera na temelju Isusovih silnih djela trebala bi Židove dovesti do poznavanja tajne Oca i Sina, tj. do dublje vjere. U 10,38 postoji isti kronološki raspored vjerovanja i poznavanja kao i u Petrovoj vjeroispovijesti (usp. 6,69). Ustrajna vjera u Isusa omogućila je učenicima doći do spoznaje da je Isus Svetac Božji. Dakle, da bi se moglo doći do spoznaje Boga, do zajedništva života s njime, treba najprije vjerovati.³⁰

Samo je jedanput kod Ivana uz pojam vjerovati usko povezan i glagol *ispovijedati* (ὡμολογέω): „Ipak, mnogi su i od glavara vjerovali u njega, ali zbog farizeja nisu to priznavali (οὐχ ὡμολόγουν): da ne budu izopćeni iz sinagoge“ (12,42). Ivan u 9,22 navodi kako su Židovi odlučili izopćiti iz sinagoge svakoga koji Isusa ispovijedi Kristom. Dakle, objekt ispovijedanja i vjerovanja je isti – Isus Krist. Bez javnog ispovijedanja vjera u Isusa ni izdaleka nije zrela i potpuna. Ivan to jasno kaže svojim komentarom: „Jer više im je bilo do slave ljudske, nego do slave Božje“ (12,43). Židovskim glavarima koji su povjerovali u Isusa bilo je više stalo do toga što će reći njihova okolina nego do Isusa u kojemu je prisutna slava Božja (usp. 1,14). Nasuprot plašljivim glavarima, Ivan u svom evanđelju donosi primjere mnogih koji su svoju vjeru hrabro ispovijedili: Natanael (1,49), stanovnici Sihara (4,42), Galilejci nakon umnoženja kruho-

je kada vjera prodre u čitavu dušu, u čitavo srce, u čitav život.“ Vidi: Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 296.

28 U ovom smislu može se reći da Ivan definira život vječni koji čovjek po vjeri ima u sebi već na zemlji kao poznavanje Boga i Isusa Krista (usp. Iv. 17,3).

29 Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, I., 514-515.

30 Usp. *isto*, 515. Schnackenburg citira ovdje sv. Augustina koji u svom komentaru Ivanova evanđelja opisuje odnos između vjere i spoznaje sljedećim riječima: „Ako nisi shvatio, vjeruj! Spoznaja je plod vjere. Ne traži razumijevanje da bi vjerovao, nego vjeruj da bi razumio; jer ako ne vjerujete, nećete razumjeti.“

va (6,14), Šimun-Petar (6,68s.), slijepac od rođenja (9,38), Marta (11,27), Toma (20,28). Ovi primjeri jasno ukazuju na to da vjeru u Isusa kršćanin treba javno ispovijedati. Neustrašivost vjernika očituje Božju snagu i kao takva svjedočanstvo je za Isusa Krista, da je u njemu zaista na djelu Božja slava.

1.3. Zrelost u vjeri i ljubav kod Ivana

Kako stići od početne do zrele vjere, tj. do spoznaje Isusa Krista, do osobnog iskustva zajedništva života s njime? Rekli smo prije da je uvjet za vjeru slušanje Riječi. Kako bi ta vjera sazrela, primljena Isusova riječ treba ući u čovjekovo srce, biti pounutrašnjena, tj. mora postati unutarnjim izvorom i snagom za čitavo njegovo djelovanje kako bi ga malo-pomalo preobrazila.³¹ Radi se o spoznaji Boga koja karakterizira novi Savez obećan po proroku Jeremiji, a plod je pounutrašljenja Zakona koji više nije upisan na kamenim pločama nego u srce vjernika (usp. Jr 31,31-34). U 8,31-32 Isus kaže Židovima: „Ako ostanete u mojoj riječi, uistinu, moji ste učenici; upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi.“ Uvjet za zajedništvo života s Isusom, drugim riječima za spoznaju Isusa, jest ostati u njegovoj Riječi, tj. trajno ju nositi u svome srcu, odnosno čuvati ju kako bi ona trajno ostala u nama (usp. 15,7).³²

Vjera u Isusa Krista i zajedništvo života s njime nalazi svoj vanjski izraz u međusobnoj ljubavi vjernika: „Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge“ (13,35). Prema Ivanu, učenici su oni koji vjeruju u Isusa (usp. 8,31). Svoju vjeru u Isusa učenici svjedoče u svijetu međusobnom ljubavlju. Ova konkretna međusobna ljubav pokazatelj je pune zrelosti njihove vjere, dokaz da su spoznali Boga, da žive u zajedništvu s njime koji je ljubav. U biti, ljubav je za Ivana plod vjere kao što je to i naše bogosinovstvo (usp. 1,12).³³ Sinovski odnos s Bogom u koji se ulazi po vjeri zapravo je odnos ljubavi. Isus objavljuje taj odnos govoreći

31 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 298.

32 Jedinstvo s Kristom znači međusobno prožimanje Krista i vjernika, znači da Isusova riječ ostaje trajno u vjerniku. Ova trajna prisutnost Isusove riječi u vjerniku ostvaruje se po Duhu Svetome koji doziva u pamet Isusove riječi, aktualizira Isusove riječi, čini da ih vjernik razumije i izvršava. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 156.

33 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 300-301.

o svom odnosu s Ocem i poziva svoje učenike da, prema njegovu primjeru, snagom iskustva Božje ljubavi imaju ljubavi jedni za druge: „Kao što je Otac ljubio mene, tako sam i ja ljubio vas; ostanite u mojoj ljubavi“ (15,9).³⁴

Ne valja zaboraviti da Ivan najuže vezuje vjeru i spasenje: „Da, to je volja Oca mojega da tko god vidi Sina i vjeruje u njega, ima život vječni i ja da ga uskrisim u posljednji dan“ (6,40). Onaj tko vjeruje, već sada posjeduje život vječni, tj. već sada putem vjere participira na božanskom životu, što mu daje jamstvo da će biti uskrišen u posljednji dan i tako ući u puninu zajedništva života s Bogom.

Na koncu, moglo bi se reći kako vjerovati kod Ivana znači prihvatiti svjedočanstvo objave koja nam po Isusu dolazi od Boga, prihvatiti Isusa kao jedinog objavitelja i posrednika spasenja i uz njega životom prijanjati.³⁵ Vjera u Isusa je ne samo naša osobna odluka nego i djelo Božje u nama (usp. 6,29), Božji dar koji nas čini djecom Božjom i daje nam život vječni. Uvjet za vjeru u Isusa jest otvorena srca slušati njegove riječi i gledati njegova djela. Zapreka za vjeru zla su djela koja ne dopuštaju čovjeku doći k svjetlosti (usp. 3,20-21), tj. povjerovati u Isusa. Vjera u Isusa nemoguća je bez života u skladu s objavom koju on donosi, u skladu s njegovim riječima i djelima, s njegovom osobom. Zrela vjera sastoji se u punom zajedništvu života s Isusom i nužno uključuje javno priznanje Isusa riječju i međusobnom ljubavlju, tj. svjedočanstvo života.

2. Svjedočanstvo kod Ivana

Kao i vjera, i svjedočanstvo je jedna od omiljenih tema Ivanova evanđelja. Ipak, za razliku od prve teme, Ivan u drugoj uz glagol koristi i imenicu.³⁶ Glagol svjedočiti (μαρτυρέω) u Novome se

34 O uskom odnosu između vjere i ljubavi kod Ivana govori i paralelizam između glagola φιλέω (ljubiti) i πιστεύω u 16,27: „Ta sam vas Otac ljubi jer vi ste mene ljubili i vjerovali da sam ja od Boga izišao.“ Osim toga, kod Ivana se kako vjera u Isusa tako i ljubav prema njemu konkretizira izvršavanjem njegovih zapovijedi (usp. 8,51; 11,25; 14,23). Usp. Gerhard BARTH, πίστις, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, III., Grand Rapids, 1994., 96.

35 Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, I., 514-515.

36 Zanimljivo je spomenuti kako imenicu svjedok (μάρτυς), koja se u Novome zavjetu pojavljuje sveukupno 36 puta, od čega 5 puta kod sinoptika, u Ivanovu evanđelju ne nalazimo nijedanput.

zavjetu pojavljuje 76 puta, a od toga kod Ivana čak 33 puta. Kod sinoptika ovaj glagol nalazimo samo dvaput. Sličan je omjer i što se tiče imenice svjedočanstvo (μαρτυρία) koja se od 37 puta, koliko ju puta nalazimo u Novome zavjetu, kod Ivana pojavljuje 14 puta, a kod sinoptika samo triput.

Kod Ivana glagol μαρτυρέω u većini slučajeva znači svjedočiti u smislu tvrditi nešto na temelju vlastitog, osobnog znanja ili vjere.³⁷ Glagol μαρτυρέω kod Ivana najčešće dolazi uz prijedlog περί, čak 19 od sveukupna 33 puta,³⁸ značenja *svjedočiti o nekome ili nečemu*. U 16 slučajeva svjedočanstvo se gotovo uvijek izravno odnosi na Isusa.³⁹ Osim toga, 6 puta nakon glagola μαρτυρέω slijedi izrični veznik ὅτι koji uvodi sadržaj nečijega svjedočenja.⁴⁰ Ovaj se sadržaj opet, izravno ili neizravno, odnosi na Isusa.⁴¹ Nadalje, glagol μαρτυρέω triput dolazi s dativom koji precizira u čiju korist, odnosno za koga se svjedoči. Sva se tri dativa opet odnose na Isusa.⁴² U trima je slučajevima sadržaj svjedočenja izrečen objektivnom rečenicom s glagolom čuti ili vidjeti: svjedok svjedoči o onome što je vidio ili čuo i vidio.⁴³ Kad se radi o Isusovu svjedočanstvu (3,11.32), onda je u ovim slučajevima sadržaj njegova svjedočanstva njegovo jedinstveno iskustvo Oca. Kad se pak radi o svjedočanstvu ljubljennog učenika, onda je sadržaj tog svjedočanstva opet Isus, odnosno značenje njegove muke (19,35). Ostao nam je još samo 12,17 gdje glagol μαρτυρέω dolazi u apsolutnom obliku, tj. bez ikakva dodatka. Iz konteksta je, međutim, jasno da narod svjedoči o tome kako je Isus pozvao Lazara iz groba i uskrisio ga. Na temelju analize glagola μαρτυρέω možemo zaključiti da je dominantan sadržaj svjedočenja

37 Glagol μαρτυρέω može još značiti i: tvrditi nešto u nečiju korist, govoriti pozitivno o nekome, odobravati, kao npr. u 3,26. Slično i imenica μαρτυρία može značiti svjedočanstvo koje se temelji na osobnom znanju ili vjerovanju, svjedočanstvo na sudu, svjedočanstvo o nečijem karakteru ili ponašanju. Usp. Frederick W. DANKER (ur.), *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago, 2000., 617-619.

38 Usp. 1,7.8.15; 2,25; 5,31.32(2x).36.37.39; 7,7; 8,13.14.18 (2x); 10,25; 15,26; 18,23; 21,24.

39 Izuzeci su 2,25; 7,7; 18,23.

40 Usp. 1,32.34; 3,28; 4,39.44; 13,21.

41 Izuzetak je 13,21 gdje Isus govori o Judinoj izdaji.

42 Usp. 3,26; 5,33; 18,37. U zadnjim dvama slučajevima radi se o svjedočenju za istinu. U 14,6 Isus za sebe tvrdi da je put, istina i život.

43 Usp. 3,11; 3,32; 19,35.

kod Ivana osoba Isusa Krista.⁴⁴ Do istoga zaključka dolazimo i analizom imenice svjedočanstvo (μαρτυρία) koja gotovo uvijek dolazi u istome retku s glagolom μαρτυρέω te u istom kontekstu ima i slično značenje.⁴⁵

U četvrtom evanđelju nalazimo sljedeće subjekte glagola svjedočiti (μαρτυρέω): Isusa 9 puta,⁴⁶ Ivana Krstitelja 7 puta,⁴⁷ Oca 4 puta,⁴⁸ djela Isusova (5,36; 10,25) i ljubljenog učenika (19,35; 21,24) dvaput te zajednicu vjernika (3,11), Ivanove učenike (3,28), Samarijanku (4,39), Pisma (5,39), mnoštvo (12,17), Paraklita (15,26), Isusove učenike (15,27) i slugu (18,23) po jedanput. Isus, dakle, kod Ivana nije samo onaj na kojega se najčešće odnosi svjedočanstvo nego i svjedok u najvećem broju slučajeva.

2.1. Svjedočanstvo Ivana Krstitelja kod Ivana

Prvi se kao svjedok u Ivanovu evanđelju pojavljuje Ivan Krstitelj. Budući da je on model svjedoka, posvetit ćemo mu nešto više pozornosti i prostora.

2.1.1. Proslov o Ivanovu svjedočanstvu

U Proslovu koji je, na neki način, sinteza čitavog evanđelja za Ivana se kaže da je on od Boga poslan radi svjedočenja (εἰς μαρτυρίαν) za Svjetlo (1,7.8). Za razliku od sinoptika, Krstitelj u četvrtom evanđelju nije prvenstveno preteča koji pripravlja Isusu put⁴⁹ nego njegov svjedok. Iz konteksta Proslova proizlazi da je Svjetlo Riječ koja se utjelovila (1,14), jedinorođeni Božji Sin koji nam je

44 Autori se slažu da je ovo karakteristika teme svjedočanstva kod Ivana. Usp. Roberto TONI, La testimonianza nel vangelo di Giovanni. Spunti di teologia biblica, u: *Ho Theologos*, 16 (1998.), 2-3, 172-173; Hermann STRATHMANN, μάρτυς κτλ., u: Gerhard KITTEL (ur.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, 1995., 497; Johannes BEUTLER, μαρτυρέω, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, II., Grand Rapids, 1991., 390.

45 Imenicu μαρτυρία nalazimo u 1,7.19; 3,11.32.33; 5,31.32.34.36; 8,13.14.17; 19,35; 21,24. Samo se u 5,34 i 8,17 ne radi o svjedočanstvu o Isusu ili za Isusa.

46 Usp. 3,22; 4,44; 5,31; 7,7; 8,13.14.18(2x); 13,21; 18,37. U ovaj niz možemo uvrstiti i 3,11 gdje glagol μαρτυρέω dolazi u prvome licu množine koje ne uključuje samo zajednicu vjernika nego, ponajprije, samoga Isusa. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 66-67.

47 Usp. 1,7.8.15.32.34; 3,26; 5,33.

48 Usp. 5,32(2x).37; 8,18.

49 Usp. Mk 9,11ss.; Mt 11,14; Lk 1,17

došao objaviti Oca (1,18). Iz konteksta čitavog evanđelja jasno je da se radi o Isusu Kristu koji je, kao utjelovljeni Sin Božji, objavitelj i objava Oca.⁵⁰ On je, naime, „Svjetlost svijeta“; svima koji idu za njim, postaje izvorom života (8,12); svima koji ga prihvate vero, daruje moć da postanu djeca Božja (1,12). Svojim dolaskom na svijet Svjetlo stavlja ljude pred odluku: prihvatiti ga vjerom ili odbiti nevjerom. Cilj Ivanova svjedočenja je upravo vjera: „da svi vjeruju po njemu“ (1,7: ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι’ αὐτοῦ). Svojim svjedočanstvom Ivan omogućuje kontakt ljudi sa Svjetlom i tako otvara put njihovoj vjeri. Prihvatanje svjedočanstva, u biti, jednako je vjeri.⁵¹ Ipak, radi se tek o početnoj vjeri⁵² za čiji je rast i sazrijevanje nužan osoban susret sa Svjetlom.

U 1,8 naglašava se da Ivan nije Svjetlo.⁵³ Ivan dakle ne svjedoči za sebe nego za Isusa kao objavitelja, za Riječ koja se utjelovila.⁵⁴ Ivanova inferiornost u odnosu na onoga za koga svjedoči doći će ponovno do izražaja pri kraju Proslova gdje se po prvi put navodi sadržaj Ivanova svjedočanstva: „To je onaj o kome rekoh: koji za mnom dolazi, preda mnom je jer bijaše prije mene“ (1,15). Ivan ovdje daje svjedočanstvo za Isusovu preegzistenciju, da je Isus Riječ koja je od početka u Boga (usp. 1,2). Očito je da je Ivanovo svjedočanstvo prvenstveno verbalno. Svečani ton Krstiteljevih riječi („viče“) sugerira da se ne radi o svakidašnjem ljudskom govoru nego o svjedočanstvu koje ima svoj izvor u Bogu, kao i njegovo poslanje (usp. 1,7). Važno je uočiti da je glagol svjedočiti u prezentu (μαρτυρεῖ), a vikati u perfektu (κέκραγεν). Present u grčkom jeziku označava radnju koja traje, a perfekt radnju koja se dogodila u proš-

50 Pod pojmom svjetlo u Iv se misli na objavu koju Isus donosi ljudima. Čovjek prihvaćajući vjerom svjetlo objave izlazi iz tame, tj. iz stanja grešnosti, i prima božanski život, život djece Božje. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 25.

51 Usp. *isto*, 30.

52 Usp. Max ZERWICK – Mary GROSVENOR, *A Gramatical Analysis of the Greek New Testament*, Roma, 1996., 285. Autor smatra da je aorist πιστεύσωσιν („da vjeruju“) u 1,7 tzv. inceptivni aorist koji ne označava radnju u cjelini nego tek početak radnje. Ispravniji prijevod bio bi „da povjeruju“, u smislu da počnu vjerovati.

53 U pozadini je ove negacije polemika ivanovske zajednice sa zajednicom Krstiteljevih učenika u Efezu koji su svojega učitelja smatrali Kristom. Usp. Édouard COTHENET, *Le témoignage selon saint Jean*, 165.

54 Prema nekima, tekst Proslova između dvaju spominjanja Ivanova svjedočanstva (1,9-14) valja shvatiti kao sadržaj Krstiteljeva svjedočanstva. Usp. Ivica ČATIĆ, *Ivan Krstitelj u Evanđelju po Ivanu*, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.), 1, 11.

losti, ali čiji učinci još uvijek traju. Jeka Krstiteljeva glasa odzvanja u evanđelju. Njegovo svjedočanstvo ima trajnu vrijednost; i današnjega čitatelja poziva na vjeru.⁵⁵

2.1.2. Ivanovo svjedočanstvo u tri dana

Nakon Proslava započinje evanđelje u punom smislu riječi, i to upravo svjedočanstvom Ivana Krstitelja raspoređenim u tri dana (1,19-42):⁵⁶ prvi dan (1,19-28) Ivan svjedoči uglavnom o onome što on nije; drugi dan (1,29-34) svjedoči o onome što Isus jest; treći dan (1,35-42) Ivan svojim svjedočanstvom upućuje svoje učenike na nasljedovanje Isusa. Tijekom ova tri dana Ivan konkretno ostvaruje ono što o njegovoj ulozi svjedoka kaže Prolog: Ivan nije Svjetlo nego svjedok za Svjetlo, da po njegovu svjedočanstvu svi vjeruju (usp. 1,6-8).⁵⁷ Tema Ivanova svjedočanstva osobito je snažno naglašena kao sadržaj prvog i drugog dana. Prvi dan započinje uvodnom rečenicom: „A evo svjedočanstva Ivanova“ (1,19), dok drugi dan završava zaključnom rečenicom: „I ja sam to vidio i svjedočim: on je Sin Božji“ (1,34). Ova inkluzija snažno sugerira na to da 1,19-34 čini jednu jedinstvenu perikopu.

Prvoga dana (1,19-28) Ivan svoje svjedočanstvo iznosi pred izaslanstvom Židova iz Jeruzalema. Način njihove komunikacije s Ivanom upućuje na to da je Ivan pod istragom: kako po pitanju njegova identiteta i uloge tako i po pitanju njegova djelovanja. Židovima koji misle da Ivan krštavajući očituje svoju mesijansku pretenziju, Ivan odlučno veli da on nije ni Krist, ni Ilija ni Prorok, nego „glas koji viče u pustinji: 'Pripravite put Gospodnji'“ (1,23). Poput Deuteriozaije u vrijeme babilonskog sužanjstva (usp. Iz 40,3), on je onaj koji navješćuje Gospodnji dolazak i poziva narod da se na nj pripravi. Ivan upozorava Židove da je onaj na kojega on upućuje već

55 Čatić naglašava da je Ivanovo svjedočanstvo u 1,15 usko povezano sa svjedočanstvom ivanovske zajednice iz prethodnoga retka. Prezentom glagola svjedočiti (μαρτυρεῖ) i perfektom glagola vikati (κέκραγεν) evanđelist daje Krstiteljevu govoru u 1,15 „oznaku vremenske podudarnosti s vremenom nastanka evanđelja i tako ga pridružuje svjedočanstvu svoje zajednice“. Usp. Ivica ČATIĆ, Ivan Krstitelj u Evanđelju po Ivanu, 12.

56 Događaje na početku evanđelja evanđelist smješta u četiri susljedna dana razdvajajući ih vremenskim prilogom ἐπαύριον, „sutradan“, koji nalazimo u 1,29.35.43.

57 Usp. Raymond E. BROWN, *Giovanni. Commento al Vangelo spirituale*, Assisi, 1997., 59-60.

među njima, ali ga oni ne poznaju (1,26). Ova tajnovitost sugerira na zaključak da Ivan ovdje misli na Mesiju koji je, prema jednoj pučkoj teoriji, trebao biti najprije neko vrijeme skriven da bi zatim bio iznenađeno prepoznat i pokazan narodu.⁵⁸ Osim što mu je poznata njegova skrivena prisutnost, Ivan je svjestan da je onaj koji dolazi nakon njege toliko veći od njega da mu on nije dostojan niti „odriješiti remenje na obući“ (1,26-27). Očito je da Ivan kao Božji poslanik posjeduje znanje koje ostali Židovi nemaju. Radi se o proročkome znanju koje prima od Boga i koje je temelj njegova svjedočanstva.

Drugoga dana Ivanovo je svjedočanstvo u potpunosti usmjereno na Isusa. Gledajući ga kako dolazi k njemu na krštenje, Ivan predstavlja Isusa koristeći formulu objave: „Evo Jaganjca Božjeg koji odnosi grijeh svijeta“ (1,29).⁵⁹ Ovim svjedočanstvom Ivan otkriva ne samo tajnu Isusova mesijanskog identiteta nego i narav njegova mesijanstva te soteriološki smisao njegove smrti. Krstitelj u Isusu prepoznaje Mesiju prema modelu Sluge Jahvina koji biva odveden kao „jagnje na klanje“ i koji svojom smrću „grijehe mnogih ponese na sebi“ (Iz 53,7.12). Svoje mesijansko poslanje Isus će dovršiti na dan Priprave kad se u Hramu kolju janjci za pashalnu večeru (19,14.31.42). Poput pashalnih jaganjaca, čija je krv donijela Izraelcima izbavljenje iz egipatskog ropstva, ni Isusu na križu nijedna kost neće biti slomljena (usp. 19,36). Isus je pravo pashalno janje koje svojom smrću „odnosi grijeh svijeta“ (1,29) i tako čini čovjeka istinski slobodnim (usp. 8,34-36).

Inzistirajući ponovno na vlastitoj inferiornosti u odnosu na Isusovu preegzistenciju (usp. 1,30), Ivan daje naslutiti da Isus nije samo Mesija nego i Sin Božji. Tu svoju slutnju Ivan u 1,34 pretvara u otvorenu vjeroispovijest: „I ja sam to vidio i svjedočim: on je Sin Božji“. Što je to Ivan vidio da može svjedočiti? Ivan svjedoči kako je promatrao „Duha gdje s neba silazi kao golub i ostaje“ na Isusu (1,32).⁶⁰ Svjedoči također da je od Boga, koji ga je poslao krstiti,

⁵⁸ Usp. Raymond E. BROWN, *Giovanni*, 70.

⁵⁹ Formula objave skrivene činjenice ima sljedeće elemente: poslanik Božji vidi određenu osobu i kaže: „Evo!“, nakon čega slijedi opis koji otkriva tajnu poslanja te osobe. Ivan istu formulu koristi u 1,35-37.47-51; 19,24-27. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 195-196.

⁶⁰ Za razliku od starozavjetnih sudaca ili proroka koje je Duh povremeno zahvaćao, Isus je onaj na kojemu Duh Sveti trajno ostaje. Ivan na ovaj način povezuje Isusovo krštenjem s proročkim

dobio unutarnje prosvjetljenje prema kojemu je to znak da je Isus „onaj koji krsti Duhom Svetim“ (1,33).⁶¹ Otvoren ovoj unutarnjoj Božjoj objavi Ivan je u Isusu prepoznao Sina Božjega i kao takvoga javno ga ispovjedio. Zaključujući njome perikopu, evanđelist ovu vjeroispovijest kvalificira kao vrhunski izraz Ivanova svjedočanstva za Isusa.⁶²

Ivanovo svjedočanstvo drugoga dana snažno je povezano s glagolima gledanja. Prije nego što će ga očitovati kao Jaganjca Božjega, Ivan primjećuje (βλέπει) Isusa kako dolazi k njemu (1,29). Ovdje se radi prvenstveno o fizičkome gledanju. Tijekom krštenja Ivan promatra, kontemplira (τεθέαμαι) „Duha gdje s neba silazi kao golub i ostaje na njemu“ (1,32). Oblik perfekta sugerira da je ovo iskustvo na Ivana ostavilo trajan učinak. Taj učinak ponovno je izrečen glagolom u perfektu: „I ja sam to vidio (έώρακα) i svjedočim: on je Sin Božji“ (Iv1,34). Glagol όράω označava u četvrtom evanđelju najviši stupanj gledanja koji dovodi do vjere. Od fizičkoga gledanja i promatranja vanjskoga znaka golubice Ivan je došao do viđenja vjere kojim u Isusu prepoznaje i ispovijeda Sina Božjega.⁶³ Ivanovo svjedočanstvo dakle nije prvenstveno svjedočanstvo očevica nego svjedočanstvo vjere. On ne svjedoči samo za ono što je vidio nego, prije svega, za ono što je gledajući shvatio, odnosno za ono u što je povjerovao. Zahvaljujući unutarnjem prosvjetljenju, vjerom je u Isusu prepoznao Mesiju i Sina Božjega i kao takvoga svojim ga svjedočanstvom očitovao.⁶⁴

navještajem o Duhu koji će počivati na budućem Mesiji (usp. Iz 11,1-2). Usp. Édouard COTHE-NET, *Le témoignage selon saint Jean*, 165.

61 Dvije dimenzije Isusova djelovanja, oslobađanje od grijeha i krštanje Duhom Svetim, međusobno su usko povezane. Grijeh je stvarnost koja donosi smrt u smislu radikalne odvojenosti od Boga (8,21.24). Za četvrto evanđelje glavni je grijeh ne vjerovati u Isusa (16,9). Dajući Duha Svetoga Isus uvodi u zajedništvo s Bogom, čini nas dionicima božanskoga života. Za nadnaravni se život rađamo „iz vode i Duha“ (3,5), a uvjet je vjera u Isusa Krista, riječ Očevu (1,12).

62 Ovo svjedočanstvo o Isusovu božanskom identitetu kod sinoptika pridržano je Božjemu glasu. Usp. Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,22.

63 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, 294-295. Sličan proces nalazimo i kod ljubljene učenika na uskršno jutro tijekom odlaska na Isusov grob. I on je najprije samo fizičkim očima vidio povoje i ubrus (20,5: βλέπει), a zatim je shvatio znak, tj. vidio je i povjerovao (20,8: καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν).

64 Da je očitovanje Isusa kao Mesije i Sina Božjega prvenstveno Božje djelo, sugerira i teološki pasiv φανερωθήν u 1,31. Bog je zapravo onaj koji svojega Sina očituje preko Krstitelja.

Prvoga dana Ivan svoje svjedočanstvo iznosi pred poslanstvom Židova iz Jeruzalema. Njihova pitanja postavljena Krstitelju imala su, prije svega, karakter istrage. Evanđelist u ovoj početnoj fazi evanđelja ništa ne kaže o reakciji Židova na Ivanovo svjedočanstvo. Drugoga dana Ivanovo svjedočanstvo za Isusa dosiže svoj vrhunac. Međutim, tekst nigdje ne precizira pred kime Ivan iznosi ovo svoje svjedočanstvo. U 1,31 Ivan za sebe kaže kako je cilj njegova poslanja Isusovo očitovanje Izraelu. Izostavljanjem navođenja konkretnih slušatelja Ivanovih riječi evanđelist Ivanovu svjedočanstvu daje univerzalnu perspektivu.⁶⁵ Upućuje na to i perfekt *μεμαρτύρηκα* u 1,34: svjedočanstvo koje je Ivan dao za Isusa ima trajnu vrijednost.

Trećega dana Ivan, gledajući Isusa kako prolazi, pred dvojicom svojih učenika u skraćenoj verziji ponavlja svoje svjedočanstvo za Isusa od prethodnoga dana: „Evo Jaganjca Božjega!“ (1,36). Za razliku od prethodnoga dana, evanđelist navodi ne samo kome je upravljeno Ivanovo svjedočanstvo nego donosi i njihovu reakciju: čuvši Ivanovo svjedočanstvo pošli su za Isusom (1,37). Oba glagola, i čuti (*ἀκούω*) i nasljedovati (*ἀκολουθῶ*) u četvrtom su evanđelju sinonimi za vjerovati: prvi se odnosi na unutarnje prihvaćanje, a drugi na djelovanje u skladu s prihvaćenim. U slučaju ovih dvaju učenika ostvaruje se svrha Ivanova svjedočenja: „da svi povjeruju po njemu“ (1,7). Ivanovo svjedočenje za Isusa rezultiralo je kod ove dvojice učenika početnom vjerom u Isusa i usmjerilo ih prema Isusu.

2.1.3. Ivanovo svjedočanstvo i prvi Isusovi učenici

U četvrtom evanđelju Ivan je prikazan kao onaj koji stoji na početku lanca svjedočenja u koji se najprije uključuju njegovi učenici, a zatim i drugi koji su posredstvom njihova svjedočanstva došli k Isusu.⁶⁶ Početna vjera kojom su dvojica Ivanovih učenika krenula

65 Čatić smatra da evanđelist, ostavljajući Ivana i Isusa same na sceni, želi naglasiti njihovu međusobnu bliskost (usp. 3,26). Usp. Ivica ČATIĆ, Ivan Krstitelj u Evanđelju po Ivanu, 14.

66 Usp. *isto*, 15: „Pošavši od Krstiteljeva svjedočanstva, novi učenici će postupno stjecati vlastito iskustvo Isusove osobe i postajati svjedoci drugim ljudima koji će ući u krug Kristovih učenika (1,40-42.45-46). Time Krstiteljevo djelovanje poprima snažnu ekleziološku konotaciju jer su njegovo svjedočenje i njegovi učenici ugrađeni u temelje crkvene zajednice. Formiranjem ovog lančanog niza svjedočenja u određenoj mjeri ostvaruje se tvrdnja da će po Krstitelju *svi vjerovati* (usp. 1,7).“

za Isusom u susretu s njime dovoljno je ojačala⁶⁷ da oni ubrzo sami postaju svjedocima za Isusa. Andrija hita svome bratu Šimunu i pred njim ispovijeda svoju vjeru u Isusa: „Našli smo Mesiju!“ – što znači "Krist – Pomazanik“. Posredstvom bratova svjedočanstva Šimun dolazi k Isusu i postaje njegovim učenikom (1,40-42). Na prvi pogled čini se da se ovaj lanac svjedočanstva prekida kada Isus sljedećeg dana samoinicijativno poziva Filipa. Međutim, komentar evanđelista koji odmah slijedi – „Filip je bio iz Betsaide, iz grada Andrijina i Petrova“ (1,44) – sugerira da su i dvojica braće tu imala određenu ulogu. Filip pak odlazi Natanaelu i pred njim ispovijeda svoju vjeru: „Našli smo onoga o kome je pisao Mojsije u Zakonu i Proroci: Isusa, sina Josipova, iz Nazareta.“ Premda sumnja da iz Nazareta može doći išta dobra, Natanael, potaknut Filipovim svjedočanstvom, ipak dolazi k Isusu. Nakon iskustva susreta s Isusom i Filip ispovijeda vjeru u Isusa, i to najcjelovitije od svih učenika: „Učitelju, ti si Sin Božji! Ti kralj si Izraelov!“ (1,49).

U sva tri slučaja za vjeru je presudan susret s Isusom; presudno je vidjeti i čuti Isusa. Ostaje ipak činjenica kako put vjeri otvara svjedočanstvo učitelja, brata, prijatelja. Ovaj proces ponavlja se u susretu Isusa i Samarijanke. Razgovorom Isus Samarijanku postupno dovodi do vjere, barem one početne, koja međutim odmah postaje svjedočica: „Dođite da vidite čovjeka koji mi je kazao sve što sam počinila. Da to nije Krist?“ (4,29). Na temelju njezina svjedočanstva budi se vjera u njenih sugrađana i oni dolaze k Isusu (1,39). Njihova želja za njim toliko je žarka da Isus ostaje s njima dva dana. Izvještaj završava vjeroispoviješću samih Samarijanaca: "Sada više ne vjerujemo zbog tvoga kazivanja; ta sami smo čuli i znamo: ovo je uistinu Spasitelj svijeta“ (4,39-42). Susretom s Isusom i slušanjem njegove riječi vjera Samarijanaca sazrela je do razine spoznaje. Evanđelist donosi njihovu vjeroispovijest kao svjedočanstvo vjere koje može pobuditi vjeru kod njegovih čitatelja.

67 Pitanje „Učitelju, gdje stanuješ?“ izražava želju dvojice učenika za zajedništvo s Isusom. Glagoli *doći* k Isusu i *vidjeti* koje nalazimo u Isusovu odgovoru najuže su kod Ivana povezani uz vjeru koja, uz prihvaćanje objave, uključuje i prijanjanje uz Objavitelja (usp. 1,38-39). Rast vjere u Isusa prve dvojice učenika potvrđuje činjenica da je on za njih na početku susreta učitelj, a na kraju Krist (1,38.41).

Ovaj lanac svjedočenja, dovođenja k Isusu, susretu s njime, vjerovanja moguć je i događa se i nakon Isusove smrti i uskrsnuća bez fizičkog susreta s Isusom. Potvrđuje to Isusovo blaženstvo koje zahvaljujemo Tominoj nevjeri: „Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju“ (20,29). Na koji se način proces nastavlja? Susret s Isusom u vjeri moguć je i dalje prihvaćanjem vjerom svjedočanstva evanđelja koje je napisano s ciljem „da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu“ (20,30). I dalje je moguće nasljedovati Isusa, sada proslavljenog, koji nastavlja govoriti svojoj zajednici. I dalje je dakle moguć osobni susret s Isusom i zajedništvo života s njime: zahvaljujući zajednici vjere u kojoj je uskrsli Krist prisutan i govori.⁶⁸

2.1.4. Ivanovo posljednje svjedočanstvo (3,22-30)

Karakteristika je četvrtog evanđelja da Ivan Krstitelj i Isus djeluju neko vrijeme paralelno, istovremeno.⁶⁹ Ljudi su sve više išli k Isusu i, posljedično tome, manje k Ivanu. Ivanovi su učenici Isusa doživljavali kao Krstiteljeva suparnika: „Učitelju, onaj koji s tobom bijaše s onu stranu Jordana i za kojega si ti svjedočio – on eno krsti i svi hrle k njemu“ (3,26). Izazvan ovom pritužbom na račun Isusa Ivan daje svoje posljednje svjedočanstvo u kojemu još jedanput svraća pozornost sa sebe na Isusa.

Krstitelj ponovno naglašava da on nije Krist⁷⁰ nego onaj koji je poslan pred njega (3,28). Za razliku od njegovih učenika koje Isusov uspjeh ugrožava, Ivan mu se raduje kao što se zaručnikov prijatelj raduje sreći zaručnika.⁷¹ Premda su čuli svjedočanstvo svog učitelja o Isusu, Ivanovi učenici još uvijek smatraju Krstitelja većim od Isu-

68 Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 519.

69 Kod sinoptika pak Ivanova uloga preteče završava Isusovim javnim nastupom. Najjasnije je to izraženo kod Marka: „A pošto Ivan bijaše predan, otide Isus u Galileju. Propovijedao je evanđelje Božje“ (Mk 1,14).

70 Ovo je već treći put da se u Ivanovu evanđelju niječe Krstiteljevo mesijanstvo (1,8.20; 3,28). Uglavnom se misli da u pozadini ovoga stoji polemika između kršćanske zajednice kojoj je pripadao evanđelist i zajednice Krstiteljevih učenika koja je svog učitelja smatrala Mesijom. Čatić naglašava da četvrto evanđelje nema za cilj umanjiti Krstiteljevu važnost. Krstiteljevo je svjedočanstvo naime imalo „ključnu važnost u polemici sa židovstvom, a također i za nastanak Crkve; Krstitelj je stoga prikazan kao ideal svjedoka“. Usp. Ivica ČATIĆ, Ivan Krstitelj u Evanđelju po Ivanu, 7-8.

71 Prijatelj zaručnik je tijekom svadbe imao ulogu svjedoka i brinuo se o tijeku same svečanosti. Usp. Adalbert REBLÉ, *Biblijske starine*, Zagreb, 1983., 85.

sa. Nasuprot tome, Ivan ponovno naglašava svoju podređenost i istovremeno svoju privrženost Isusu: on kao prijatelj zaručnikov stoji uz zaručnika i sluša ga. U Starome zavjetu slikom ženidbe objašnjava se odnos između Boga (muž) i njegova naroda (žena) (usp. Hoš 1-2; Jr 2,2, Iz 61,10). Budući da je Isus Zaručnik, razumljivo je da zaručnica – narod dolazi k njemu. Krstitelj, čije je poslanje bilo kao svjedok posredovati u Isusovu očitovanju Izraelu, „uspon Isusova djelovanja prepoznaje kao ispunjenje svojega poslanja i zato *radost* u njemu doseže vrhunac“.⁷² Doći k Isusu (ἔρχομαι πρὸς αὐτόν) u Ivanovu evanđelju predstavlja sinonim za vjerovati (πιστεύω). Time što svi hrle k Isusu (3,26: καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν) ispunja se cilj Ivanova svjedočanstva za Isusa: „da svi vjeruju po njemu“ (1,7: ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι’ αὐτοῦ).

U ovom kontekstu valja shvatiti i zaključnu rečenicu Ivanova svjedočanstva: „On treba da raste, a ja da se umanjujem“ (3,30). Ivan nije rezigniran nego svjestan da njegovo poslanje nije vezivati ljude uz sebe nego upućivati ih na Isusa. Što manje ljudi dolazi k njemu, a više k Isusu, uspjeh je njegova poslanja veći. Upravo ova nezainteresiranost za sebe i vlastiti probitak čini od Ivana primjer svjedoka⁷³ kojega kao takvoga i Isus potvrđuje: „Vi ste poslali k Ivanu i on je posvjedočio za Istinu“ (5,33: καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ). I ovdje je glagol svjedočiti (μαρτυρέω) u perfektu, čime se ponovno naglašava da ovakvo Ivanovo svjedočanstvo za Isusa kao Objavitelja ima trajnu vrijednost.

2.2. Isus – objavitelj i svjedok objave

Najčešći je subjekt glagola svjedočiti u Ivanovu evanđelju sâm Isus. Ova konstatacija nimalo ne čudi ako uzmemo u obzir činjenicu da je Isus, kako sâm kaže u razgovoru s Pilatom, došao na svijet posvjedočiti za istinu (18,37: ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ). Riječ istina (ἀληθεία) u Novome zavjetu ima značenje „transcendentalne

⁷² Usp. Ivica ČATIĆ, Ivan Krstitelj u Evanđelju po Ivanu, 20.

⁷³ Cothenet zaključuje da način na koji je Krstitelj ostvario svoje poslanje, ne tražeći vlastitu slavu (usp. 7,18), predstavlja model istinita svjedoka, model autentična misionara, koji se povlači kad je svoje slušatelje povezaao sa Spasiteljem. Usp. Édouard COTHENET, Le témoignage selon saint Jean, 165.

objave“.⁷⁴ Uloga svjedoka je obznani, otkriti nešto što je samo njemu poznato, a drugima skriveno, priopćiti nešto što je on vidio ili čuo, a čemu drugi nisu prisustvovali. Ivan odmah na početku svog evanđelja, u zaključku Proslova, navodi temelj i sadržaj Isusova svjedočanstva: „Boga nitko nikada ne vidje: Jedinorođenac – Bog – koji je u krilu Očevu, on ga obznani“ (1,18). Budući da Isus objavljuje Oca kojega nitko nije vidio (6,46), njegova objava ima karakter svjedočanstva. On svjedoči za ono „što je vidio i čuo“ (4,42; 8,26s.38; usp. 3,11). Isus ne samo da je vidio Boga nego je njegov jedini Sin, jednak njemu i u najintimnijem odnosu s njime⁷⁵ te ga kao takav savršeno poznaje i jedini kompetentno može objaviti.

Od 9 puta koliko je Isus subjekt glagola svjedočiti (μαρτυρέω) čak 4 puta je riječ o Isusu koji svjedoči sam za sebe (5,31; 8,13.14.18). Isusovo svjedočenje za sebe nije u suprotnosti s njime kao Objaviteljem. Isus objavljuje Oca otkrivajući tajnu vlastite osobe jer Otac i on jedno su (10,30) i tko je vidio njega, „vidio je i Oca“ (14,9) jer on je u Ocu i Otac u njemu (14,10s.). Isus je u četvrtom evanđelju ne samo Objavitelj nego je, kao Sin Božji, i objava Boga. Kao odgovor na Isusovo svjedočanstvo za istinu očekuje se prihvaćanje svjedočanstva (3,11.32s.), dolazak k njemu (5,40), tj. vjera u njegove riječi (10,25) i djela (10,38), u njegov božanski identitet (3,36; 5,38) koji je temelj vjerodostojnosti Isusova svjedočanstva. Karakteristika je četvrtog evanđelja rasprava između Isusa i Židova⁷⁶ koja se proteže tijekom čitavog Isusova javnog djelovanja⁷⁷ i ima karakter sudskoga procesa.⁷⁸ Predmet ove rasprave je istinitost Isusova svjedočanstva,

74 Usp. Hans HÜBNER, ἀληθεία, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, Edinburgh, 1990., 58.

75 Sintagma „u krilu Očevu“ (1,18: εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς) označava intimnost Oca i Sina. Sin nam objavljuje Oca u njegovoj božanskoj intimi koja je apsolutno nepristupačna ljudima. Vanni naglašava kako prijedlog „u“ (εἰς) ovdje ima dinamički smisao i upućuje na odnos ljubavi između Oca i Sina. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 41-42.

76 Izraz Židovi u Ivanovu evanđelju ne označava cjelokupnost izraelskog naroda nego kategoriju svijeta koji ne vjeruje u Isusa.

77 Rasprava počinje već u trećem poglavlju, u susretu s Nikodemom koji predstavlja službeno židovstvo. Nikodemova tvrdoća za razumijevanje Isusova govora o tajni ponovnog rođenja odozgo biva okvalificirana kao odbijanje svjedočanstva (3,11).

78 Uz glagol μαρτυρέω i imenicu μαρτυρία Ivanovo evanđelje obiluje i drugim juridičkim terminima: ἐλέγχο, optužiti (3,20; 8,46; 16,8); κρίνω, suditi (3,17ss.; 5,22.30; 7,24.51; 8,15s.26.50; 12,47s.; 16,11; 18,31), κρίσις, sud (3,19; 5,22.24.27.29s.; 7,24; 8,16; 12,31; 16,8.11); παράκλητος, branitelj (14,16.26; 15,26; 16,7).

odnosno vjerodostojnost njega kao Objavitelja. Židovi opravdavaju vlastitu nevjeru optužujući Isusa da njegovo svjedočanstvo nije istinito jer on svjedoči sâm za sebe (5,31; 8,13), a da bi svjedočanstvo bilo istinito, ono se mora temeljiti na iskazu barem dvojice svjedoka.⁷⁹

Rasprava oko vjerodostojnosti Isusova svjedočanstva rasplamsava se posebno u petom i osmom poglavlju Ivanova evanđelja. U petom poglavlju Isus se nalazi na optuženičkoj klupi zato jer je ozdravio uzetoga u sabot, opravdavajući svoj postupak izjednačujući se s Bogom (5,1,18). Poštujući pravilo o dvojici svjedoka Isus ovom prilikom u 5,31-40 navodi čitav niz svjedoka koji dokazuju njegovo nebesko podrijetlo: „Drugi“, Ivan Krstitelj, djela koja mu je Otac dao da ih dovrši,⁸⁰ Otac, Pisma, Mojsije. Izraz „Drugi“ na početku niza označava Boga. Otac se dakle u nizu svjedoka dvaput spominje. U biti, i ostali se svjedoci (Ivan Krstitelj, djela, Pisma, Mojsije) mogu staviti pod zajednički nazivnik Očeva svjedočanstva jer iza svakog od njih stoji Božje djelovanje. Zato će Isus u osmom poglavlju, u raspravi koju je potakla njegova samoobjaviteljska tvrdnja da je on „svjetlost svijeta“ (8,12), uz sebe kao svjedoka navesti samo Oca: „Ja svjedočim za sebe, a svjedoči za mene i onaj koji me posla, Otac“ (8,18).

Ipak Isusovo je svjedočanstvo vjerodostojno i bez potpore drugih svjedoka: „Ako ja i svjedočim sam za sebe, svjedočanstvo je moje istinito jer znam odakle dođoh i kamo idem. A vi ne znate ni odakle dolazim ni kamo idem“ (8,14). Početak i kraj života predstavlja za ljude neshvatljivu tajnu. Isus, naprotiv, zna da je došao od Oca i da ga izvršenje poslanja vodi natrag Ocu (usp. 16,28). Budući da kao Sin Božji nadilazi kategoriju ljudi, čija je kompetentnost uvelike ograničena, Isusovo je svjedočanstvo u potpunosti vjerodostojno i onda kada on svjedoči sam za sebe.⁸¹

79 Od 14 puta, koliko imenica μαρτυρία, svjedočanstvo, dolazi kod Ivana, čak 6 puta dolazi uz pridjev ἀληθής, istinit (5,31s.; 8,13s.17; 21,24), jedanput uz sinonimni pridjev ἀληθινός (19,35). Uvijek se radi o istinitosti svjedočanstva za Isusa koju Židovi stavljaju u pitanje, a Isus i njegovi svjedoci afirmiraju.

80 Djela koja Isus čini u skladu su o onim što Pismo naučava o Bogu Saveza koji se angažira u korist ljudi i želi spasenje svoga naroda. Kao takva ona svjedoče o tome da je Isus Sin Božji. Usp. Édouard COTHENET, Le témoignage selon saint Jean, 166.

81 Usp. isto, 169.

Daljnji argument za istinitost Isusova svjedočanstva nalazimo u tvrdnji: „Tko sam od sebe govori, svoju slavu traži, a tko traži slavu onoga koji ga posla, taj je istinit i nema u njemu nepravедnosti“ (7,18). Isusovo je svjedočanstvo istinito jer on govori ono što je vidio i čuo od Oca; njegovu slavu traži priznajući da sve što govori i čini potječe od njega.⁸² Očita je zajednička crta Ivana Krstitelja i Isusa kao svjedoka da i jedan i drugi upućuju na drugoga: Krstitelj na Isusa, Isus na Oca. Krstitelj je pod istragom Židova, Isus na optuženičkoj klupi. Premda će Isus završiti na križu optužen da se pravio Sinom Božjim (19,7), Branitelj Duh Sveti na kraju će dokazati da nije Isus počinio grijeh hule nego da su grešnici oni koji nisu povjerovali u njega (16,8-11). Svojom nevjerom sami su sebe osudili, odnosno lišili života vječnoga (3,18).

2.3. Svjedočanstvo Duha Svetoga i Isusovih učenika

U svojim oprostajnim govorima, u kontekstu navještaja budućih progonstava (15,18-25) Isus obećava svojim učenicima Duha Svetoga i, između ostaloga, predstavlja ga kao svjedoka: „A kada dođe Branitelj koga ću vam poslati od Oca – Duh Istine koji od Oca izlazi – on će svjedočiti za mene. I vi ćete svjedočiti jer ste od početka sa mnom“ (15,26-27). Svjedočeći za Isusa Duh Sveti nastavlja Isusovo poslanje svjedočenja za istinu.⁸³ Značajno je ovdje da su i Isusovi učenici predstavljeni kao Isusovi svjedoci. Na koji će način Duh Sveti svjedočiti za Isusa u procesu koji svijet vodi protiv njega i njegovih učenika? U kakvom su odnosu svjedočanstvo Duha i svjedočanstvo učenika za Isusa pred svijetom? Sv. Augustin ovako tumači ovo mjesto: „On će svjedočiti i vi ćete svjedočiti; on u vašim srcima, vi svojim glasovima, on nadahnjujući, vi oglašujući.“⁸⁴ Svjedočanstva Duha i učenika dakle najuže su povezani. Kako bi učenici mogli svjedočiti, potrebno je najprije da Duh svjedoči za Isusa u njihovim srcima. Svojim će svjedočanstvom Duh Sveti uče-

82 U Starome zavjetu pravi je prorok samo onaj koji govori u Božje ime, tj. prenosi Božju poruku. Usp. Pnz 18,18.22.

83 Duh Sveti je u četvrtom evanđelju onaj koji poslije Isusove smrti nastavlja njegovo poslanje, i to ne samo kao svjedok nego i kao učitelj (14,26), Branitelj (14,16) i sudac (16,8-11). Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2004., 149-151.

84 Citat preuzet iz: Ivan GOLUB, *Duh Sveti u Crkvi*, Zagreb 1975., 40.

nike u trenucima opasnosti i kušnje utvrditi u vjeri u Isusa i na taj ih način „učiniti sposobnima da postanu svjedoci za Učitelja pred svijetom“.⁸⁵

Branitelj kao Duh Istine uvodit će učenike „u svu istinu“ (16,13). Njegovim prosvjetljenjem oni će shvatiti pravi smisao Isusovih riječi i djela, u konačnici, tajnu njegove osobe. Duh će u njima svjedočiti da je Isusovo svjedočanstvo zaista u potpunosti istinito. Evanđelje bilježi da se ovo Isusovo obećanje zaista ostvarilo. Evo jednoga primjera!⁸⁶ Tek nakon Isusova uskrsnuća, nakon što im je Uskrsli udahnuo svoga Duha (20,22) učenici su shvatili da se Isusove misteriozne riječi u Hramu: „Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići“ (1,19) odnose na hram njegova tijela (2,19.21s.). Duh Branitelj je onaj koji poslije uskrsnuća doziva učenicima u pamet ove Isusove riječi (14,26), i to ne samo da ih ne bi zaboravili nego kako bi shvatili njihov pravi smisao i učvrstili se u vjeri.⁸⁷ Na ovaj način prosvjetljeni i učvršćeni u vjeri učenici će moći svjedočiti za Isusa pred svijetom i drugi će „na njihovu riječ“ vjerovati u Isusa (17,20).

U svjetlu dosad rečenoga razumijemo i Isusovo objašnjenje učenicima na temelju čega će oni za njega svjedočiti: „jer ste od početka sa mnom“ (15,27). Učenici će, istina, svjedočiti i kao očevici. Govorit će o onome što su vidjeli i čuli dok su bili s Isusom. Njihovo se svjedočanstvo, međutim, neće sastojati tek od golih činjenica, koje su većinom i drugima bile poznate, pa i onima koji nisu povjerovali u njega. Svjedočit će prvenstveno o onome što su vjerom u njemu vidjeli dok su ga kao učenici slijedili, kao oni koji su njegovo svjedočanstvo prihvatili. Njihovo zajedništvo s Isusom nastavlja se i nakon njegova povratka Ocu: po Duhu kojega im je poslao, po riječi koju im on doziva u pamet. Dajući im da sve bolje razumiju Isusove

85 Usp. Ignace DE LA POTTERIE, *Lo Spirito Santo nella vita cristiana secondo il IV Vangelo. Catechesi con San Giovanni*, Brescia, 1965., 111.

86 Drugi primjer nalazimo u 12,16. Usp. također 2,17.

87 Golub naglašava da Duh pomaže učenicima aktualizirati Isusove riječi i svjedočiti Isusa u skladu s potrebama vremena u kojemu žive: „Kršćaninu je potreban Duh, Branitelj Kristov da u njemu svjedoči za Krista, kako bi i on pred svijetom mogao za Krista svjedočiti i to onako kako to vrijeme traži. Svako vrijeme ima svoju nijansu optužbe protiv Krista, pa svako vrijeme traži i svoju nijansu svjedočenja za Krista.“ Usp. Ivan GOLUB, *Duh Sveti u Crkvi*, 40. Usp. također Édouard COTHENET, *Le témoignage selon saint Jean*, 174.

riječi i djela, Duh Istine sve čvršće ujedinjuje učenike s Isusom i tako ih čini sposobnima za apostolsko svjedočanstvo u svijetu koji ih „mrzi“ (15,19).⁸⁸

2.4. Svjedočanstvo Ljubljenog učenika i ivanovske zajednice

Isusove riječi o budućem svjedočenju Duha Svetoga i njegovih učenika nalaze svoje ostvarenje u Ivanovu evanđelju koje je nastalo kao plod svjedočenja učenika kojega je Isus ljubio i djelovanja Duha Svetoga u ivanovskoj zajednici koja je ovo evanđelje iznjedrila. Na dva mjesta pri kraju evanđelja autor govori o svjedočanstvu Ljubljenog učenika uz kojega je uvijek i zajednica koja podupire njegovo svjedočanstvo kao istinito. Nakon što je izvijestio o Isusovu probodenom boku iz kojega je potekla krv i voda, evanđelist se snažno poziva na svjedočanstvo očevica: „Onaj koji je vidio svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete“ (19,35). Iz konteksta je očito da se pod ovim očevicom misli na učenika kojega je Isus ljubio (usp. 19,25-27). Međutim, sadržaj svjedočanstva nije samo događaj koji su mogli vidjeti svi prisutni nego i spasenjsko značenje Isusove smrti koje ljubljeni učenik ilustrira dvama starozavjetnim citatima: „Nijedna mu se kost neće slomiti. (...) Gledat će onoga koga su proboli“ (19,36s.). Prosvijetljen Duhom kojega Isus umirući predaje, Ljubljeni učenik razumije da se u Isusovoj smrti ispunjava Božji plan objavljen u Pismu i zato vjeruje. Ljubljeni učenik dakle svjedoči ponajprije svoju vjeru u Isusa Krista, Sina Božjega, čija smrt na križu donosi ljudima oproštenje grijeha i dar Duha Svetoga, tj. dar božanskoga života. Svjedočanstvo Ljubljenog učenika, izraženo perfektom μεμαρτύρηκεν odjekuje i danas u zapisanoj riječi evanđelja i ima za cilj vjeru čitatelja, onu istu vjeru koju ljubljeni učenik svjedoči.

Po drugi se put svjedočanstvo Ljubljenog učenika spominje u samom zaključku evanđelja: „Taj učenik za ovo svjedoči i ovo napisa. I znamo da je istinito svjedočanstvo njegovo“ (21,24). Particip prezenta μαρτυρῶν ponovno svraća pozornost na trajnu vrijednost njegova svjedočanstva koje je i danas aktivno u evanđelju

⁸⁸ Usp. Klemens STOCK, *Gesu il Figlio di Dio*, Roma, 1993., 159.

kojemu je ono temelj. Za istinitost njegova svjedočanstva svjedoči ivanovska zajednica koja također stoji iza evanđelja, ne kao očevidac nego svojim vjerničkim iskustvom. Svjedočanstvo vjere ove zajednice nalazimo već u Proslovu: „I Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo (ἐθεασάμεθα)⁸⁹ slavu njegovu – slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca – pun milosti i istine“ (1,14). Prvo lice množine „vidjesmo“ ne odnosi se na očevice već na zajednicu koja himnom ispovijeda vjeru da je u Isusu Bog prisutan i da nam je po njemu dana punina dara objave.⁹⁰ Ivanovska zajednica ponovno se pojavljuje, istina nešto diskretnije, u riječima koje Isus upravlja Nikodemu: „Zaista, zaista, kažem ti: govorimo što znamo, svjedočimo za ono što vidjesmo, ali svjedočanstva našega ne primate“ (3,11). Plural „svjedočimo“ u ovome retku obuhvaća uz Isusa i njegove učenike, svakako i sve one koji su njihovoj riječi povjerovali. Prihvaćajući Isusovo svjedočanstvo učenici, a kasnije i ivanovska zajednica, vjeruju i samim time i oni postaju svjedocima.⁹¹

Iza Ivanova evanđelja dakle ne stoji samo evanđelist koji ga je napisao nego čitava ivanovska zajednica koja je čuvala i prenosila svjedočanstvo očevica Ljubljenog učenika i vođena prosvjetljenjem Duha Svetoga to svjedočanstvo sve dublje shvaćala. Četvrto evanđelje ne predstavlja samo svjedočanstvo Ljubljenog učenika nego i svjedočanstvo vjere ivanovske zajednice i napisano je s ciljem adekvatnim svjedočanstvu: „da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu“ (20,31; usp. 19,35).

Zaključak

Na kraju ovog izlaganja, imajući u vidu Ivanovo shvaćanje pojmova vjere i svjedočanstva i njihovu usku međusobnu povezanost, povlačimo neke zaključke u obliku teza. Ivan prikazuje Isusovo objaviteljsko poslanje kao svjedočenje za istinu. Isus je u punom smislu svjedok Božji jer ga je kao Jedinorođenac vidio i čuo, jer

89 Glagol θεάομαι koji se ovdje upotrebljava u značenju vidjeti, ne znači tek vidjeti okom već i vjerom, iz vjere, tj. kontemplirati kao vjernik. Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 38.

90 Usp. *isto*.

91 Usp. *isto*, 66-67.

od njega dolazi. Kao odgovor na svoje objaviteljsko svjedočanstvo Isus traži vjeru koja se ne sastoji samo u prihvaćanju objave nego i Objavitelja, tj. uključuje egzistencijalno pristanje uz njega. U četvrtom evanđelju Isus je objekt kako glagola vjerovati tako i svjedočiti. Vjeri uvijek prethodi svjedočanstvo, bilo Isusovo bilo onih koji svjedoče za njega. Za razliku od Isusa, kada za Isusa svjedoče Ivan Krstitelj, njegovi učenici, Samarijanka, ljubljani učenik, oni ne svjedoče prvenstveno za istinitost onoga što su vidjeli ili čuli nego u što su gledajući i slušajući o Isusu povjerovali: da je Isus Krist i Sin Božji i da je njegova smrt za nas izvor spasenja. Uvjet za vjeru kod Ivana je slušanje i gledanje Isusa, i to srcem. Radi se o unutarnoj raspoloživosti i otvorenosti srca za Isusovu riječ. Ustrajno slušanje i gledanje u vjeri dovodi do zrele vjere definirane kao poznavanje, a sastoji se u iskustvu zajedništva života s Bogom. Tek takvu vjeru Isusov učenik može svjedočiti kao nešto što je vidio i čuo. Kao što Isus može objaviti Oca jer živi u sinovskom zajedništvu s njime, tako i učenik može svjedočiti za Isusa ukoliko je po vjeri ušao u zajedništvo života s njime.

Plod autentične vjere jest međusobna ljubav vjernika po kojoj svijet može prepoznati Isusove učenike. Svjedočanstvo kod Ivana, međutim, nikada nije usmjereno na učenike nego uvijek na Isusa. Svojom međusobnom ljubavlju učenici zapravo svjedoče da je u njima djelatna Isusova ljubav, da ostaju u Isusovoj ljubavi (usp. 15,9s.). Međusobna ljubav učenika zapravo je Isusovo djelo u njima koje svjedoči za njega. Primjeri Ivana Krstitelja, prvih učenika i Samarijanke pokazuju kako osobno svjedočanstvo za Isusa otvara put do vjere drugim ljudima. Za rađanje vjere ipak je presudan susret s Kristom kome ih autentično svjedočanstvo uvijek upućuje. Dokaz za autentičnost svjedoka njegova je nezainteresiranost za sebe i davanje apsolutne prednosti Isusu. Kao što je vjera, u konačnici, uvijek dar Božji, tako je svjedočanstvo vjere moguće samo uz asistenciju Duha Božjega. Duh Sveti, svjedočeći u učenicima za Isusa, povećava njihovo zajedništvo s Isusom i utvrđuje njihovu vjeru u njega i na taj ih način osposobljava za svjedočanstvo.

U prirodu svjedočanstva ne spada prisiljavanje nego traženje slobodnoga prihvaćanja vjerom. Svjedočanstvo može biti i odbijeno. Vođe židovskoga naroda Isusovo su svjedočanstvo protumačili kao hulu i osudili ga na smrt. Proces koji je protiv Isusa vođen tijekom čitavog evanđelja zbog njegova svjedočanstva nastavlja se i nakon njegova uskrsnuća, sve do danas. Živimo u svijetu koji je, poput Pilata, nezainteresiran za Isusovu istinu. Ta nezainteresiranost može biti opasnija od otvorenog suprotstavljanja. Kako prenositi vjeru u ovakvom ozračju? Ivanovo evanđelje uči nas da se vjera uvijek temelji na svjedočanstvu: na prihvaćanju Isusova svjedočanstva i na prihvaćanju svjedočanstva drugih za Isusa. Na današnjem je kršćaninu da se aktivno uključi u lanac svjedoka koji je i njega doveo do vjere, da živi svoju vjeru vođen Duhom kao iskustvo autentičnog zajedništva s Bogom. Ako kršćani ne budu i svjedoci, koga će suvremeni čovjek slušati?

FAITH AND TESTIMONY IN THE GOSPEL ACCORDING TO JOHN

Summary

John's Gospel is marked by the theme of faith and testimony, in comparison with the synoptic gospels. The close relationship of these two issues is evidenced in the beginning (Jn 1,7) and in the end of the Gospel (Jn 19,35). A short presentation of these two Johannine themes and their mutual relationship is the aim of this contribution. In the first part, following a semantic methodology, the verb "believe" (πιστεύω) in John is analysed, as well as the expressions belonging to the same semantic field: *see, listen to Jesus, come to him, follow him, know him*. Author concludes that "to believe" in John means "to accept the testimony of the revelation which comes from God through Jesus, to accept Jesus as the only revelator and mediator of the salvation and to cleave to him with life". A mature faith consists in a full communion of life with Jesus, and it necessarily includes a public confession of faith in Jesus in words and in mutual love, i.e. a testimony of life.

The theme of testimony in John's Gospel is exposed in the second part of the article. After a brief semantic analysis of the verb "to testify" (μαρτυρεύω), and of the noun "testimony" (μαρτυρία), following a synchronic approach the main recurrences of these two words are analysed, more or less thoroughly. The testimony of John the Baptist is analysed in detail, since he is a model of a witness in the fourth Gospel. The testimony of Jesus, of the Holy Spirit and the disciples of Jesus are presented in general terms, just as the testimonies of the beloved disciple and of the Johannine community. The conclusion relates the two themes to each other. Author concludes that the Gospel of John teaches us that faith is always based on testimony: on the acceptance of the testimony of Jesus and Jesus's witnesses. Today a Christian should actively join that chain of witnesses that brought him to faith, living his faith through the guidance of the Spirit as an experience of an authentic communion with God.

Key words: Gospel according to John, faith, testimony, John the Baptist, beloved disciple, see, listen, know.

